

Мировська Анна Всеволодівна,

професор кафедри криміналістики та судової медицини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент;

Хоменко Марія Михайлівна,

здобувач вищої освіти ступеня магістра навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ

АСПЕКТИ КОНКУРЕНЦІЇ МЕТОДИК ДОСЛІДЖЕННЯ В МЕЖАХ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕНЬ

З моменту виникнення судової експертизи та на всіх етапах її розвитку в ній вбачали важливий інструмент правосуддя, необхідний для правильного вирішення справи як на етапі розслідування, так і під час розгляду в суді, а експерта вважали «науковим свідком».

Згідно із Законом України «Про судову експертизу» судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо, об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [4].

Одним із перших науковців, який запропонував визначення експертної методики, був А.Р. Шляхов, котрий вважав, що методика кожного виду судової експертизи – це система методів, прийомів і технічних засобів, які застосовуються для вирішення конкретних завдань у певній послідовності та враховують специфіку вирішуваних питань і досліджуваних речових доказів [1, с. 17].

Пізніше різні автори наводили достатньо велику кількість інших визначень методики експертного дослідження. Наприклад, Р.С. Белкін методику експертного дослідження описував, як систему рекомендацій щодо вибору та застосування методів дослідження об'єктів даного роду (виду) судової експертизи та формування необхідної матеріально-технічної бази дослідження [5, с. 147]. А.М. Зінін та Н.П. Майліс уважали, що експертна методика – це програма дій, що пропонує експерту в категоричній або рекомендаційній формі використовувати певні методи дослідження об'єктів, послідовність і процедуру застосування цих методів [6, с. 53].

Ми погоджуємось із думкою ряду вчених-криміналістів, які вважають що методика або ж техніка експертного дослідження – це

рівень високоспеціалізованого методологічного знання, і в силу притаманних йому функцій безпосередньої регламентації наукової діяльності, завжди має чітко виражений нормативний характер [2, с. 78].

Створення нових методик є творчим процесом, заснованим на пізнанні закономірностей процесу утворення ознак на об'єктах дослідження, виявленні цих ознак з використанням певних засобів і методів. Конкретною метою створення нових методик є розширення обсягу фактичних даних, що надаються слідству та суду, заснованого на можливості вирішення нових завдань, дослідження нових об'єктів, скорочення строків проведення експертиз, матеріальних і трудових витрат, зменшення кількості не вирішених питань, підвищення наукового рівня й повноти вирішення експертних завдань [3, с. 228].

Для того, щоб експертні методики в процесі їх використання забезпечували своєчасне, повне, всебічне виявлення та пізнання фактів і обставин, вирішення як типових, так і не стандартних завдань експертного дослідження; ефективно застосовували наукові прийоми і методи, а також успішно долали різного роду перешкоди у ході експертного дослідження з найменшою витратою сил і засобів, – в процесі створення методики її розробник повинен пройти певні стадії.

В цілому науковцями та практиками виділяються чотири етапи (стадії) створення експертних методик: 1) дослідження закономірностей, що обумовлюють прояви ознак, які характеризують ті або інші об'єкти; 2) виділення з усієї сукупності виявлених ознак тих, які задовольняють вимогам, що дозволяють використовувати їх в експертному дослідженні; 3) визначення доступних широкому колу експертів-практиків технічних засобів, методів і прийомів, що дають можливість вивчати зазначені ознаки; 4) оформлення методики у вигляді, що дозволяє однозначно сприймати і використовувати викладену в ній інформацію методичного характеру, в тому числі проводити оцінку одержуваних результатів [7, с. 265–272].

Однак, недостатньо лише розробити відповідну методику, перед її використанням експертами, вона повинна пройти відповідну процедуру об'єктивної оцінки та рекомендації для використання експертами у практичній діяльності. Це передбачено у статті 8 Закону України «Про судову експертизу», згідно з якою методики проведення судових експертиз (крім судово-медичних і судово-психіатричних) підлягають атестації та державній реєстрації в порядку, що визначається Кабінетом Міністрів України.

З прийняттям нового КПК України, яким було введено змагальну систему судочинства, рано чи пізно може виникнути ще

одна проблема – проблема конкуренції експертних методик. Така конкуренція може виникнути тоді, коли в різних експертних установах, можливо в різний час, були розроблені методики дослідження того самого об'єкта, які в певній мірі відрізняються одна від одної.

Негативом такої ситуації є те, що при наявності конкуруючих теоретично обґрунтованих і науково розроблених методик, по-перше, з'являється можливість сторонам обвинувачення та захисту обирати більш «обґрунтовану» на їхній погляд методику, що в кінцевому рахунку може призвести до протилежних висновків і затягування строків кримінального провадження. По-друге, така конкуренція методик якоюсь мірою ставить під сумнів авторитетність висновків судового експерта, оскільки при можливості науково обґрунтувати протилежні висновки втрачається віра у достовірність отриманих експертом результатів. Вирішенням проблеми конкуренції методик дослідження як раз може стати процедура їх розгляду та державної реєстрації одним органом, до якого б входили фахівці експертної галузі з різних відомств, а також «інвентаризація» вже існуючих експертних методик.

Ще однією проблемою є недостатнє забезпечення інформацією відповідних судових і правоохоронних органів про існування окремих методик та взагалі про можливість судових експертиз. За результатами опитування, які наводить у своїй монографії І.В. Пиріг, 58 % опитаних слідчих і 35 % експертів зазначили дефіцит інформації щодо нових видів експертиз і особливостей їх призначення. На його думку, це можливо усунути семінарами для слідчих за участю провідних експертів з ретельним аналізом проведених досліджень, демонстрацією експертної та спеціальної техніки [2, с. 233].

Таким чином, розроблення нових і вдосконалення існуючих методик дослідження дозволить вирішувати завдання судової експертизи з більшою точністю та вищим ступенем ефективності.

Список використаних джерел

1. Шляхов А.Р. Предмет и система криминалистической экспертизы. Труды ВНИИСЭ. 1971. Вып. 3. С. 16–21.
2. Плесовских Ю.Г. Судебно-экспертное исследование: методология, методика, метод. Известия Иркутской государственной экономической академии. 2005. № 3–4. С. 77–79.
3. Пиріг І.В. Теоретичні основи експертної діяльності органів внутрішніх справ: монографія. Дніпропетровськ, 2011. 312 с.
4. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4038%12>.

5. Белкин Р.С. Криминалистическая энциклопедия. Москва, 1997. 342 с.

6. Зинин А.М., Майлис Н.П. Судебная экспертиза: учебник. Москва, 2002. 320 с.

7. Слободян Я.І. Методики проведення судових експертиз: проблемно-орієнтувальний аналіз. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2013. № 1. С. 265–272.